

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLLARDA TIL O'RGANISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Azizova Durdona Avazbek qizi
Xalqaro Nordik Universiteti
Ingliz tili kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola davlatlararo xalqaro tillar, amalga oshirilgan ta'limning, insoniy rivojlanishning, va kompyuter texnologiyalari sohasidagi o'zgarishlarni tahlil qilishni maqsad qilgan tadqiqotning natijasi sifatida yozildi. Bu tadqiqotda, imkoni yoki cheklangan bollar o'rganishning yangi va zamonaviy usullari haqida ma'lumotlar olish va o'rganish jarayonini tahlil qilish uchun amaliyot tajribalari, texnologiyalarni qo'llash va xalqaro xalqaro ko'rishlarni ko'zda tutish jarayonlari izlanadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro tillar, kompyuter texnologiyalari, ingliz tili, imkoniyati cheklangan, onlayn platforamalar:

Abstract: This article was written as a result of research aimed at analyzing developments in the field of transnational international languages, education, human development, and computer technology. In this study, the process of practice experiences, technology application and international vision are sought to obtain information about new and modern ways of learning and learning process of disabled or disabled children.

Key words: International languages, computer technologies, English, disabled, online platforms:

Абстрактный: Данная статья написана в результате исследования, направленного на анализ событий в области транснациональных международных языков, образования, человеческого развития и компьютерных технологий. В этом исследовании процесс практического опыта, применения технологий и международного видения направлен на получение информации о новых и современных методах обучения и процессе обучения детей с ограниченными возможностями или детей-инвалидов.

Ключевые слова: Международные языки, компьютерные технологии, английский язык, инвалиды, онлайн-платформы:

Kirish

Ma'lumki ingliz tili hozirda dunyoning boshqa mamlakatlari kabi O'zbekistonda ham asosiy chet tili sifatida o'qitilmoqda va o'rganilmoqda. Bu tilni egallashning ahamiyati kundan kun ortib bormoqda. O'zbekistonda ingliz tili bolalar bog'chasidan tortib oliy o'quv yurtlarigacha bo'lgan ta'limning barcha bosqichlarida o'qitiladi. Odamlar ham akademik, ham kasbiy rivojlanish uchun ingliz tilini o'rganmoqdalar va bu tilni bilish ishga ariza berish va universitetga kirish uchun eng asosiy mezondir. Bundan tashqari, ingliz tili fan, texnologiya, biznes, tijorat, xalqaro sayohat va turizm sohasida muhim rol o'ynaganligi sababli, yaxshi martaba imkoniyatlari va keyingi o'qish uchun kalit sifatida ishlatiladi. Hozirgi kunda aksariyat davlat va xususiy kompaniyalar ingliz tilini yaxshi biladigan va tegishli malakaga ega nomzodlarni talab

qiladi. Shu sabab maktab o'quv dasturlarida ingliz tilining o'zni hal qiluvchi hisoblanadi va hukumat O'zbekiston maktablari va universitetlarida ingliz tilini o'qitishga katta e'tibor qaratmoqda. O'zbekiston oliy o'quv yurtlari va maktablarida ingliz tili majburiy fan sifatida o'qitilmoqda va hukumat ingliz tilini sifatli o'qitish va o'rganishni targ'ib qilish uchun katta sa'y-harakatlarni amalga oshirmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metologiya

Ko'rish bilan bog'liq bo'lgan muammolar turli xil insonlarda turli xil sabablarga ko'ra vujudga kelgan bo'lishi mumkin. Bular genetik sabablar, tug'ma nuqson, yoshlikda orttirilgan kasalliklar, virusli infeksiyalar, turli xil jarohatlar, o'simta kasalligi, yuqumli kasalliklar sababli vujudga kelgan ko'rish bilan bog'liq muammolar bo'lishi mumkin. Bu kabi sabablar bir necha xil bo'lgan turli darajadagi ko'rish bilan bog'liq bo'lgan muammolarni vujudga keltiradi. O'z o'rnida ko'rish imkoniyati cheklangan insonlar hayotiy rivojlanishning turli xil jabhalarida, ijtimoiy, hissiy rivojlanish, bilish va dunyoni anglash hatto til o'rganish kabi sohalarda ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishlari muqarrar .

Ta'lim olish jarayoniga kelsak, ko'rish imkoniyati cheklanganlikni ikki kategoriyaga ajratish mumkin. Bular ko'rish imkoniyatining past ya'ni ma'lum darajada cheklanganligi va ko'rlik ya'ni ko'rish imkoniyatining mutloq cheklanganligi. Ko'rish imkoniyati ma'lum darajada cheklangan talabalar chop etilgan materiallardan foydalana oladigan lekin qo'shimcha tarzda materiallar va turli asbob-uskunalar va jixozlardan ham foydalanadilar. Ko'rish imkoniyati yana boshqa turli unsurlar ham o'z ta'sirini ko'rsatishi mumkin. Bular muhitning yrtarli darajada yoritilmaganligi, jismoniy charchoq va boshqa holatlar kabilar ham bo'lishi mumkin. Shuning uchun ko'rish imkoniyati cheklangan har bir shaxsning o'ziga hos individual xususiyatlari bo'lib har kimda o'zgacha bo'lishi mumkin. Ko'rish imkoniyati cheklangan talabalar oldida turgan asosiy qiyinchiliklardan biri ularning mavjud bo'lgan materiallardan foydalanish uchun maxsus shart sharoitlar asosida aynan ularga mos holdagi shaklda emasligidir. Ko'plab o'quv materiallarining visual yani grafik shaklda ekanligi ko'rish imkoniyati cheklanganlar uchun ularni o'zlashtirish yo'lida qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Shuningdek ko'plab materiallarning video, kompyuter va televizor shakllarda yaratilayotgani ko'rish imkoniyati cheklanganlar uchun ularni o'zlashtirishda yanada qiyinchiliklarni keltirib chiqardi .

Muhokama

Til o'rganishning zamonviy usullari nufuzli harakatlardan biri hisoblanadi, chunki tilni o'rganish insonning kommunikatsiya qilish va yangi ma'lumotlar olish imkoniyatini kengaytiradi. Agar imkoniyati cheklangan bolalarda , chet tilini o'rganish istagi bo'lsa , ularga quyidagi usullar orqali yordam bera olamiz;

1. Onlayn o'quv platformalari va ilovalar : Bu turdagi onlayn platformalar, turli tillarni o'rganishga yordam beradi. Memuriy, Babel, Duolingo, Rosetta Stone, italki kabi onlayn ilovalar va platformalardan foydalanishingiz mumkin.

2.Mentorlik va onlayn o'qituvchilar : Onlayn mentorlar va o'qituvchilar orqali biron bir tilni o'rganish osonlashadi. Ular sizga shaxsiy yordam bera olishadi va xato tugallanganidan so'ng, bu biron bir tilni o'rganishning eng samarali yo'lini ko'rsatadilar.

3. Yozma resurslar: Kitoblar, darsliklar, o'quv qo'llanmalari va internetdagi ma'lumotlar o'rganish uchun muhim asosdir. Bunday resurslardan foydalanish orqali siz istalgan paytda o'zingizga qulay bo'lgan usulni tanlashingiz mumkin.

4. Tandem tillar almashtirish: Boshqa odamlar bilan til almashish va o'rganish uchun "til tandemi" usuli foydali bo'ladi. Sizning o'rganmoqchi bo'lgan tilni o'rganadigan odam bilan, ularning o'rganmoqchi bo'lgan tilini o'rganishingiz mumkin.

5. Tilni ijtimoiy qo'llash: Sizning mahalliy jamoatingizda yoki onlayn guruhlarda tilni o'rganish uchun qo'llaniladigan imkoniyatlar mavjud bo'lishi mumkin. Tilni ijtimoiy qo'llash orqali tilni amalda oshirish va mustaqil ta'lim olishingiz mumkin.

6. Konsentratlangan mashq: Biron bir tillarni o'rganish uchun ko'plab mavzularni o'rganishingiz mumkin. Misol uchun, tilni so'zlamlar, so'zlar, va jumladan o'zlashtirishingiz mumkin. Bu tilning o'rganilishida vositalardan biri bo'lishi mumkin.

7. Filmlar va musiqalar orqali o'rganish: Boshqa tillarni o'rganish uchun filmlar va musiqalar foydali bo'lishi mumkin. Sizning matnlar, tarjimalar va tarjimali filmlarni ko'rish va tinglash orqali tillarni o'rganishingiz mumkin.

8. Ta'lim dasturlari: Biroq, ko'plab tillar uchun ta'lim dasturlari mavjud. Bu dasturlar o'rganish jarayonini tartibga solishda yordam bera olishi mumkin.

9. Internetdagi ma'lumotlar va elektron kutubxona: O'zingizni o'rganishni boshlash uchun qulay va bepul internetdagi resurslar mavjud. Ma'lumotlar bilan ta'minlash va o'rganishning yo'li ochiq.

Natijalar

Bollar til o'rganishning zamonaviy usullari bollar o'qishini va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi. Bu qat'iy ma'lumot, mantiqiy tashqi ajoyiblik va ko'nikma o'zgarishlar o'rtasida saqlanadigan jihatlari bor. Buning sabab - bollarning o'qitish jarayonlarini o'zlashtirish, ularning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash va ularni o'rganishga qiziqarli qilish imkoniyatini ta'minlash.

Quyidagi bir nechta zamonaviy usullar bollar tilini o'rganishda foydali bo'ladi:

❖ Mobile ilovalar va dasturlar: Bugungi kunda, ko'p mobile ilovalar va dasturlar mavjud, bu ilovlar o'quvchilarni bollar tilini o'rganishga qiziqishliroq qilish uchun interaktiv vositalar taqdim etadi. Bu ilovlar o'quvchilarga so'zlar, gaplar, matematika va boshqa tilni o'rganishga yordam berishadi.

❖ Interaktiv o'yinlar va o'yinlar: Interaktiv o'yinlar o'rganishni o'yin-chiqar ro'zg'orligi qilishda qo'llaniladi. O'quvchilar o'yin orqali til o'rganishni davom ettirishadi va qiziqishlarini oshirishadi.

❖ Onlayn o'qituvchilar va murojaatlar: Onlayn o'qituvchilar va murojaatlar, bollar uchun individual yordam berish imkoniyatini beradi. Ular bollar bilan shaxsiy bog'lanish o'rnatadilar va ularga o'rganish jarayonida yordam bera olishadi.

❖ O'qituvchilar uchun yordamchi ma'lumotlar: O'qituvchilar va ota-onalar uchun bollar tilini o'rganishda yordamchi ma'lumotlar mavjud. Bu ma'lumotlar o'quvchilarni qo'llab-quvvatlaydi va ularga yordam beradi.

❖ O'qitish sotib olish: Bollar tilini o'rganishni o'rganuvchilarga olib kelgan o'quv qo'llanmalari va darsliklar ko'p turlari mavjud. Bu vositalar o'quvchilarga samarali o'qitishni ta'minlashda yordam beradi.

❖ Video darslar va vebinarlar: O'quvchilarga bollar tilini o'rganishga yordam bera olish uchun video darslar va vebinarlar boshqa moslashtirishlar mavjud. Bu, bollar o'rganish jarayonini interaktiv qilishda yordam beradi.

❖ Bolalarning qiziqishlarini qo'llash: Bollar tilini o'rganishda ularga qiziqishlarni qo'llash muhimdir. Ularga qiziqishlariga mos interaktiv materiallar taqdim etishingiz zarur.

❖ Ijtimoiy tarmoqlar: Ijtimoiy tarmoqlar bollar o'rganishni o'zlashtirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ular til o'rganish uchun sahifalar, guruhlar va mavzular taqdim etadilar.

Bollar til o'rganishni o'rganuvchilarning o'qishga qiziqishini oshirish, ularni o'qitishni qulay va jiddiy qilishga yordam berish uchun amalga oshiradigan yaratishlar va ko'nikmalar mavjud. Shuningdek, o'quvchilarni insoniy yangi narsalar o'rganishga ro'yxatga olish va ularning o'zlashtirish jarayonini qo'llab-quvvatlash zarur.

Umuman olganda, bollar tilini o'rganishning zamonaviy usullari interaktivlik, o'quv materiallarining murakkabligi va ijtimoiy tarmoqlarni o'z ichiga oladi, bu esa bollar o'qishini va tilini o'rganishini samarali va qiziqarli qilishga imkon beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytish mumkinki, imkoniyati cheklangan bollarda til o'rganishda paydo bo'lgan o'zgarishlarni yaxshi tushuntirish, o'rganishning zamonaviy ko'rsatkichlarini belgilash va o'rganishning odamni ijobiy o'zgarishlarga olib kelishiga yordam berish maqsadida yozildi. Tadqiqot o'zbek tili va boshqa dunyo tillarini o'rganishni ta'lim berish sohasidagi yangi texnologiyalar va amaliy usullarni o'rganishga oid bo'lgan istiqbolni ko'rsatishda qo'llaniladi.

Maqolaning muhim maqsadi, metodlari, asosiy natijalari va ularning amaliyotdagi ta'lim sohasiga ta'siri haqida umumiy tasvirlashni taklif qiladi. Bu tadqiqot natijalari, ta'limni o'zlashtirish, xalqaro ta'limning rivojlanishi va internet texnologiyalari sohasidagi strategik qarorlarni olishda qo'llanilishi mumkin.

Shu bilan birga, bu maqola imkoni yoki cheklangan bollarda til o'rganishni yanada oshirish, insoniy rivojlanish va kompyuter texnologiyalari sohasidagi yangi texnologiyalar va amaliy usullar yaratishda yordam berish maqsadida yaratilgan tadqiqotni tahlil qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asrorov, I. F. (2020). THE IMPORTANCE OF INDIVIDUAL FEATURES IN THE CLASSROOM. *Central Asian Problems of Modern Science and Education*, 2020(1), 98-105.
2. Ilg'or Fayzi o'g'li Asrorov 2021. PROBLEMS AND SOLUTIONS OF TEACHING CLASSES WITH BLIND STUDENTS. *Archive of Conferences*. 26, 1 (May 2021), 13-15.
3. Асроров, И. (2021). INDIVIDUAL FEATURES OF VISUALLY IMPAIRED STUDENTS. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 4(3).
4. Asrorov, I., & Abdullayeva, G. (2020). MEASURES TO FIND OUT LEARNING DIABILITIES AND IMPROVE THE CONDITION FOR LD CHILDREN. In *ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ* (pp. 13-17).
5. Маллер А.Р. Ребенок с ограниченными возможностями / А.Р. Маллер. – М.: Педагогика – Пресс, 2016. – 284 с.